

THE POETIC INFLUENCE, MULTILATERAL DIALOGUE

Senida Denissa Poenariu, PhD Candidate, "Transilvania" University of Braşov

Abstract: Poetic influence is a process which transcends literary dimension, finding points of confluence both with social, cultural and political dimensions of a particular literary movement. In this paper, I want to explore the implications of this complex process. The starting point involves an approach of regarding poetic influence in terms of its ability to establish a dialogue between different literatures and even cultures. An intercultural dialogue, finally materialized as literary principles, then reunited in what we might call "individualized outlook". Besides a theoretical perspective, this paper includes a comparative analysis applied to the poetry of the 80ist movement and its stated and assumed model, namely the social, cultural, literary, and even American political reality.

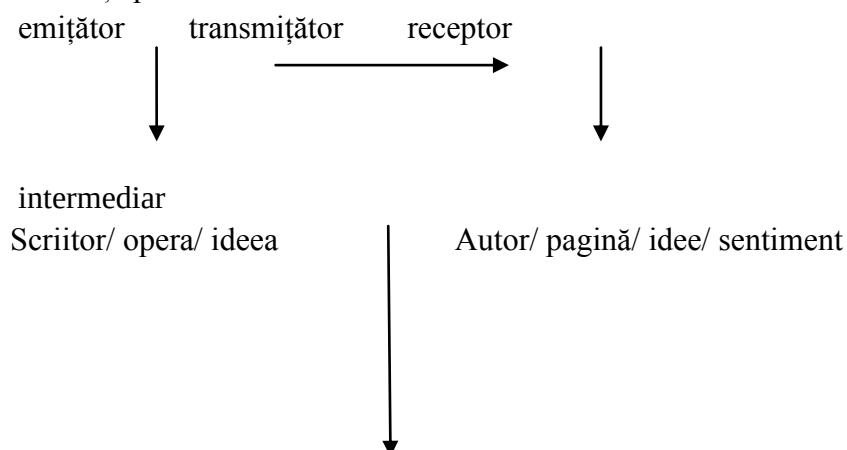
Keywords: poetic influence, intercultural dialogue, poetry of the eighties, American influence, structural affinities.

Când ne gândim la conceptul de „influență poetică” avem în minte un proces prin care un anumit autor preia de la un altul, pe cale directă sau nu, conștientă sau nu, anumite elemente literare de fond sau de formă, elemente ce pot fi observate, mai mult sau mai puțin, în opera sa. Chiar și plecând de la o definiție cât se poate de simplificată, se poate observa complexitatea procesului. Așadar, se ridică întrebările: pe ce cale sunt asimilate așa-zisele influențe? Există o anumită doză de teleologic și de axiologic, fără îndoială, dar unde este limita de separație? Și mai ales, întrebarea esențială, cum sunt transfigurate elementele preluate în operă? Cât este asimilare și cât adaptare? Este un proces unilateral, sau implică mai degrabă un dialog? Nu cred că se poate stabili un răspuns exact la aceste întrebări, tocmai de aceea, consider că receptarea unei opere doar prin prisma influențelor (vizibile sau nu, deja intrăm din nou pe tărâmul relativității) este incompletă, exterioară chiar, actului creator. Influențele nu explică atât *cum* a luat naștere o operă sau *de ce*, ci mai degrabă creionează contextul în care opera a luat naștere. Contextul este, în opinia mea, o componentă importantă în receptarea completă a unei opere. Tocmai de aceea, și studiul influențelor literare, combinat mai ales cu o critică de identificare, își are relevanța sa. E drept că, uneori, anumite opere devin, cum ar spune Virgil Podoabă, experiențe revelatoare pentru altele, sau cum afirmă Blaga, catalizatori. Fiindcă a discuta despre acest proces fără a avea în față actanți reali presupune doar un demers speculativ, voi avea în vedere optzecismul poetic, prin latura sa lunedistă, și influențele declarate și asumate ale acestei generații, mai precis cea mai des menționată dintre acestea, și anume poezia americană. În acest caz, este foarte ușor de observat latura socială, culturală și chiar politică a procesului influenței, fiindcă vorbim nu doar de o schimbare de macaz poetică, ci și de o altă mentalitate ce se răsfrânge la nivel cultural, o altă perspectivă asupra societății, în cele din urmă. În cele ce urmează voi creiona un traseu schematic, natura problemei luate în discuție necesitând un spațiu mult mai vast decât permite studiul de față.

În căutarea unui model

Paul Van Tieghem oferă influenței poetice, printr-o expunere didacticistă, un spectru foarte generos de manifestare, plecând de la o definiție aparent simplistă, în manieră jakobsoniană, pe care o voi prezenta sub forma unei scheme grafice:

Influența poetică:

Ce este preluat?

(genuri, stil, idei, sentimente, teme, decorul)

Mi-am început expunerea printr-o încercare de rezumare a definiției influenței poetice, însă raportată la schema lui Tieghem, se poate observa că am realizat, mai mult sau mai puțin conștient, o răsturnare a celor doi actanți: așadar, prima poziție îi revine emițătorului care oferă pasiv, sau receptorului care operează (activ) o acțiune conștientă de preluare „de bună voie și nesilit de nimeni”? Pentru Tieghem, procesul influenței poetice este unul linar, unilateral, definind chiar procesul ființării operei.

În *Regula jocului*, Paul Cornea decelează neajunsurile modelului, respectiv a metodei cauzale propusă de Tieghem pentru studiile de literatură comparată, atingând problema relației dintre emițător și receptor. Câteva dintre obiecțiile criticului român ar fi următoarele: în primul rând, elementele exterioare operei nu constituie *cauza* unei opere, ci *ocazia* ei. Deși Cornea nu glosează pe marginea acestor două elemente, consider că ele sunt esențiale atunci când se cercetează sursele exterioare ale unei opere, problema cauzei și a ocaziei punând accentul asupra maturității și a valorii în cele din urmă a unei opere.

Accentuând imposibilitatea izolării exacte a unei influențe, Cornea afirmă: „De obicei, transmiterea are loc difuz, prin intermediul a ceea ce am putea numi «climatul spiritual», reacția «receptorului» având loc la mai multe impulsuri intelectuale și afective decât la opere propriu-zise.” (Cornea, 1980: 94). Cât despre așa-zisa relație de subordonare, pentru Cornea: „Noțiunea de «influență» implică supraestimarea factorului emițător, ceea ce duce la înțelegerea greșită a procesului schimburilor culturale dintre națiuni și în genere la falsificarea ideii de creație literară. De fapt, natura «receptării» condiționează influența și nu invers. Factorii interni, specifici unui mediu social determinat, hotărăsc valorile care urmează a fi asimilate și modalitatea concretă a acestei asimilări.” (*ibidem*: 94, 95)

Din citatele de mai sus, vreau să reținem câteva aspecte. Procesul influențelor poate transcende dimensiunea literară, găsindu-și motivații într-o anumită realitate socială, culturală

favorabilă, oportună, dar și atractivă din varii raționamente. Receptorului i se poate atribui o anumită independență, motivată prin prisma demersului de asimilare și interiorizare pe care acesta îl întreprinde, căci „o oaie poate deveni leu, tigru sau șarpe boa; depinde de organismul care o digeră.” (*ibidem*: 94, 95)

Așadar, pentru a completa schema lui Tieghem, ar mai trebui introdus un element, care prin natura lui circumscrie întregul proces, și anume mediul, sau contextul. În *Lenin și probele literaturii ruse*, B. Meilah propune explicarea legăturilor dintre opere, nu doar prin explorarea reductivă a influențelor literare, ci mai ales prin incursiunea în mecanismele de dezvoltare socială care le-a favorizat.

Revenind la conexiunile ce se stabilesc între receptor și emițător, trebuie menționat faptul că vorbim de o relație activă, influențele, sau dependențele, cum le numește Cornea, „nu sunt impulsuri de la «emitent» către «receptor», ci opțiuni ale receptorului, fie directe (preluări identificabile ca sursă, efectuate conștient), fie indirecte (reminiscente; depozitări de nuanță afectivă, formate inconștient)” (*ibidem*: 98)

Fie că avem în vedere elemente preluate conștient, sau nu, însăși natura receptării, apoi cea a actului creator presupune un demers de selecție, manifestat în primă instanță sub forma unui dialog pe care receptorul îl poartă în primul rând cu ceea ce poartă numele în accepție pouletiană de „conștiință a operei”. Dar nu numai. Emițătorul poate atrage prin biografie, sau chiar prin mediul social din care face parte, motivațiile fiind dincolo de literatură. După ce a avut loc acest schimb de pase între cei doi participanți, sau altfel spus receptarea mai mult sau mai puțin pasivă, are loc pasul următor, respectiv filtrarea și asimilarea, și în cele din urmă *aproprierea*. Avem în față un traseu care nu presupune o activitate mimetică, ci una de redescoperire a sinelui. Identitate prin alteritate, ca în cazul construirii identității naționale, doar că acum vorbim de identitate literară.

Evident că trebuie să existe anumite rezonanțe la baza atracției din cadrul acestui demers. Cornea propune termenul de „concordanță” pentru a exemplifica orice analogie ce s-ar putea stabili între două opere. Așadar, concordanțele pot fi de trei tipuri în funcție de intensitatea acestora, și anume: *reproductive* (când vorbim de copii, reproduceri după anumite opere celebre), *interferențe* (chiar dacă două opere prezintă teme și personaje asemănătoare, contextul în care acestea sunt plasate este diferit) și *analogice* (apartența la aceeași Școală, curent, etc.). Plecând de la originea lor, Cornea vorbește de *dependențe* (*influențe* ce pot fi împărțite la rândul lor în trei categorii: depende de infiltrație, când selecția vizează elemente periferice, de asimilație și de catalizare) și de *paralelisme sau omologii*, mai exact concordanțe ce nu își găsesc cauzalitatea într-o relație diacronică.

Am redat pe scurt această tipologie propusă de Paul Cornea deoarece subliniază complexitatea și diversitatea relațiilor ce se stabilesc între două sau mai multe opere, relații care sunt plasate sub termenul umbrelă de influență. Distincțiile sunt, așa cum bine subliniază teoreticianul, necesare.

O propunere de abordare

Plecând de la observațiile directive ale lui Cornea asupra unei metode analitice în ceea ce privește influența poetică materializată în cercetarea paralelă a poeziei optzeciste și a celei americane, am schematizat un traseu ce va fi urmărit în cadrul unui studiu mult mai vast.

În primul rând este necesară izolarea influențelor de tip american din cadrul mai larg al influențelor, având în vedere filiera românească prin Petre Stoica, Emil Brumaru, M. Ivănescu și declarațiile membrilor generației optzeci asupra poezilor americani cu aportul cel mai semnificativ: W.C.Williams, Wallace Stevens, Ezra Pound, T.S.Eliot, E.E. Cummings, Berryman, Sylvia Plath, Anne Sexton, R. Lowell, Beat Generation, Școala de la Black Mountain și Școala de la New York.

Cel mai des menționat nume de poezii optzeciști este Beat Generation. În *Postmodernismul românesc*, Cărtărescu, vorbind despre influența grupului Beat asupra poezilor *lunedști* subliniază că aceștia din urmă au preluat de la primii „retorica elaborată, repetițiile obsedante și limbajul crud (...). Realismul retoric, oral și vizionar, de îndepărtată descendență whitmaniană, caracteristic Școlii din San Francisco, este poate cel mai important ingredient al poeziei optzeciste „standard”, așa cum s-a manifestat ea în mișcarea poetică studentească, *underground*, de la începutul anilor '80.” (Cărtărescu, 2010: 152)

După ce trasează liniile principale de congruență ale poeziei optzeciste cu cea a Școlii de la San Francisco, Cărtărescu insistă în descrierea formei *standard* a poemului optzecist: „Astfel, poemul-standard optzecist tinde să fie lung, narativ, aglutinant, cu o oralitate bine marcată prin efecte retorice speciale, agresiv (trăsături specifice generației Beat), dar și ironic și autoironic, imaginativ până la onirism, ludic, dovedind o dexteritate prozodică și lexicală ieșită din comun (tradiția românească neomodernistă), în fine impregnat de aluzii culturale savante inserate prin procedee metatextuale și de autoreferențialitate.” (*ibidem* :154)

Deși ar fi de așteptat ca influențele beatnice asupra propriei poezii să fie expuse, analizate și prezentate de Cărtărescu în poziția sa de critic literar, lucrurile nu stau așa, fiindcă cea mai personală declarație în acest sens este făcută în poemul *Am căpătat un exemplar din „Howl” semnat de Ginsberg*. Explicațiile sunt atât de clare încât nicio altă completare nu mai este necesară, așa că voi selecta pur și simplu cele mai semnificative versuri: ... relațiile mele cub el sunt destul de întinse:/ sunt născut în anul în care a publicat «Howl»/ iar în acel an avea vârsta mea de acum,/ adică 30. apoi/ l-am citit în antologia «Beat Generation» și m-am pus pe tradus din /el și ritmul lui special și imageria lui halucinantă mi-au/ influențat câteva poeme în mod direct („Femeie, femeie, femeie”, de pildă sau, mai târziu „regele Soare”, care/ e făcut pe o melodie de Harrison, dar asta n-a observat/ nimeni)/ mă obseda mai ales începutul din «Howl»: «Am văzut cele mai bune / minți ale generației mele... »/ fiindcă și generația mea tocmai se urnea cu încetul/(...)/ și se discuta ore-ntregi despre avantajele conjunctivului/ despre tipuri de începuturi, despre finaluri cu «poantă »/ despre așezarea cea mai avantajoasă în pagină.../ aici era ceva și din el. tot o reminiscență din el/ a fost « Ziuă Locomotivei»./ recitesc « Sunflower Sutra»: el și Jack, triști (celebrul «sad» ginsbergian)/ stau în umbra unei locomotive cu aburi.../ e tocmai locomotiva care apare pe spatele «Aerului cu diamante»/ (...)/ am fost groaznic de emoționat, și mai târziu, recitindu-l, am simțit/ cât de important e să fii poet/ cât de necesar e sa fii poet/ (...) mai mult decât poemul titular, mi-au plăcut/ acele «earlier poems». e atâta blândă și resemnată și (cum Dumnezeu?)/ în același timp exaltată tristețe în «Asfodela» sau în/ «Cântec »/ sau în «Orfanul sălbatic».../ (...) pătrătoasă, subțire, modestă cârtică/ pe când la noi atâția au obsesia «operei»/ plachetă de debutant tipărită cuminte/ iar înăuntru- « Howl» (Ajutor!/ ajutor! Am nevoie de cineva- dar nu de oricine-/ sunt singur și am nevoie de tine, de tine. / vreau ca tu să mă înțelegi...)” (*Am căpătat un exemplar din Howl semnat de Ginsberg*)

Vakulovski, în *Portret de grup cu generația „Optzeci”*, de asemenea numește patru componente aflate într-o relație de interdependență, în care, în urma influenței americane, s-au produs mutații evidente: limbajul, referentul, eul poetic și receptarea. Am văzut până acum atât o motivare literară a atracției pe care generația beat prin programul ei poetic a manifestat-o asupra optzeciștilor noștri, dar și una de ordin biografic, dacă pot spune așa, Cărtărescu (și nu este singurul) fiind pasionat de biografia, respective de persoana (cu o puternică imagine publică, un adevărat showman) a lui Allen Ginsberg. Pe lângă determinările de ordin literar, își găsesc locul și determinări social-politice și culturale. Nu cred că este cazul să insist prea mult asupra fascinației pe care America, țara tuturor posibilităților, și a tuturor libertăților, o exercita asupra tinerilor poeți îngrădiți de un sistem autoritar și de mecanismele lui de control. Ambele generații poetice au manifestat un profund spirit de diferențiere și o revoltă, exprimată și manifestată la scară socială de către poeții din America, reținută și tăcută de cei din România, fie ei șaizeciști, șaptezeciști sau optzeciști.

Nevoia aceasta de construire a unei identități distincte a constituit un puternic liant ce a îndreptat privirea optzeciștilor înspre beatnici, fiindcă în definitiv manifestările publice împotriva războiului, proclamarea libertății fizice și spirituale, revoluția sexuală, lupta fâțișă împotriva cenzurii și acțiunile ecologice, au făcut din membrii generației, figuri publice, chiar politice, ce mergeau în sensul opus societății contemporane lor, cu toate normele impuse de aceasta. În aceasta rezidă luciditatea beatnicilor: conștiința comună subversivă, analiza atentă, obsesivă a societății în care trăiau și asumarea rolului de nonconformiști. Admirația pe care poeții autohtoni o manifestau este ilustrată elocvent de Coșovei, care, vorbind interviu acordat lui Vakulovski despre generația sa afirmă: „Gata! Suntem o generație!” Mai ales că pusesem mâna pe o carte despre Beat Generation: Ginsberg, Ferlinghetti, Kerouac și Gregori Corso. Ideea era cam așa: uite, mă, ăștia au o librărie de doișpe metri pătrați la San Francisco, pun ban la ban ca să-și cumpere ceva de pileală, de fumat, împart banii de taxi și publică pe cont propriu! ăștia sunt liberi nu ca noi!”.¹

După câteva considerații mai mult tehnice asupra procesului influenței poetice, am urmărit sumar până în momentul de față izolarea influențelor, concentrându-ne asupra celei mai des menționate, și descoperirea determinantilor ce au stat la baza orientării înspre poetica americană. Problema contactului (pe cale directă, sau indirectă) între cele două literaturi, mai ales discuția asupra calității traducerilor din poezii americani, încercarea de a plasa demersul optzecist sub semnul *ocaziei* sau al *cauzei*, identificarea raportului dintre imitație și asimilare, sau altfel spus cât de vizibile sunt influențele, mai ales în cadrul problemei mediocrității literare pe care o ridică Paul Cornea², sunt elemente ce demonstrează încă o dată complexitatea demersului de identificare a genezei influențelor, având o natură nu atât concludivă, cât mai degrabă deschizătoare de noi orizonturi, fiindcă încă suntem foarte departe de epuizarea acestei chestiuni.

ACKNOWLEDGEMENT: This paper is supported by the Sectoral Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), ID134378 financed from the European Social Fund and by the Romanian Government.

¹ Publicat în *Portret de grup cu generația Optzeci (Interviuri)*

² Pentru Cornea, dacă influențele ies puternic în evidență, sau pot fi identificate cu ușurință, chiar inventariate, atunci avem de-a face cu o operă mediocră, bazată pe mimetism.

Bibliografie

- Bloom, Harold, *Canonul Occidental*, Grupul Editorial Art, ediția a II-a, București, 2007
- Bodiu, Andrei, *Direcția optzeci în poezia română, I*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000
- Bodiu, Andrei; Dobrescu, Caius; *Poezia Română Postbelică*, Editura Universității "Transilvania" Brașov, Brașov, 2005
- Călinescu, Matei, (1970), *Conceptul modern de poezie*, Editura Eminescu, București, 1972
- Călinescu, Matei, (1995), *Cinci fețe ale modernității*, Editura Univers, București, 1995
- Caraion, Ion, *Antologia poeziei americane*, Editura Univers, București, 1979
- Cărtărescu, Mircea, *Dragostea*, Editura Humanitas, București, 1994
- Cărtărescu, Mircea, *Dublu CD*, Editura Humanitas, București, 1998
- Cărtărescu, Mircea, *Faruri, vitrine, fotografii*, Editura Cartea Românească, București, 1981
- Cărtărescu, Mircea, *Nimic*, Editura Humanitas, București, 2010
- Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010
- Cărtărescu, Mircea; Coșovei, Traian T; Iaru, Florin; Stratan, Ion, *Aer cu diamante*, Editura Litera, București, 1982
- Corbu, Daniel, *Generația poetică 80, portrete critice*, Editura Junimea, Iași, 2000
- Cornea, Paul, *Regula Jocului*, Editura Eminescu, București, 1980
- Coșovei, Traian T, *Aerostate plângând*, Editura Tracus Arte, București, 2010
- Coșovei, Traian T, *Cruciada întreruptă*, Editura Cartea Românească, București, 1982
- Coșovei, Traian T, *Ninsoarea electrică*, Editura Vinea, București, 1998
- Craciun, Gh., *Aisbergul poeziei moderne*, Editura Paralela 45, Pitești, 2002
- Crăciun, Gheorghe, *Competiția continuă, Generația '80 în texte teoretice*, ", Editura Paralela 45, Pitești, 1999
- Diaconu, Mircea A, *Poezia postmodernă*, Editura Aula, Brașov, 2002
- Fauchereau, Serge, *Introducere în poezia americană modernă*, Editura Minerva, București, 1974
- Ferlinghetti, Lawrence, *Pictures of the gone world*, City Lights Books, San Francisco, 1968
- Fletcher, Angus. *A New Theory for American Poetry*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, 2004
- Friederich, Hugo, *Structura liricii moderne*, Editura Univers, București, 1998
- Ginsberg, Allen, *Howl și alte poeme*, Editura Polirom, 2010
- Howe, Daniel Walker, *Making The American Self*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, 1997
- Jemison, T. Housel, *A prophet among you*, Pacific Press Publishing Association Boise, Idaho, Oshawa, Ontario, 1955
- Killingsworth, M. Jimmie, *The Cambridge Introduction to Walt Whitman*, Cambridge University Press, 2007
- Kuebrich, David, *Religion and the Poet- Prophet, A companion to Walt Whitman*, Blackwell Publishing Ltd, 2006
- Leahu, Nicolae, *Poezia generației '80*, Editura Cartier, Chișinău, 2000
- Lefter, Bogdan, Ion, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005

- Levițchi Leon, Dorin Tudor, *Antologie de poezie americană de la începuturi până azi*, Editura Minerva, București, 1978
- Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică: Lista lui Manolescu, Poezia*, Editura Aula, Brașov, 2001
- Mușat, Carmen, *Strategiile subversiunii. Descriere și narațiune în proza postmodernă românească*, Editura Paralela 45, Pitești, 2002
- Mușina, Alexandru, *Antologia poeziei generației '80*, Editura Aula, Brașov, 2010
- Mușina, Alexandru, *Paradigmele poeziei mederne*, Editura Aula, Brașov, 2004
- Mușina, Alexandru, *Poezia: teze, ipoteze, explorări*, Editura Aula, Brașov, 2008
- Raymond, Marcel, *De la Baudelaire la suprarealism*, Editura Univers, București, 1972
- Tieghem Van Paul, *Literatură comparată*, Editura pentru Literatură universal, București, 1966
- Turner, Victor, *The Ritual Process, Structure and Anti-structure*, ALDINE DE GRUYTER, New York, 1969
- Ursa, Mihaela, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului*, Editura Paralela 45, Pitești, 1999
- Vakulovski, Mihail, *Portret de grup cu generația optzeci, (Interviuri)*, Editura Tracus Arte, București, 2011
- Vakulovski, Mihail, *Portret de grup cu generația optzeci, (Poezia)*, Editura Tracus Arte, București, 2010